

ОЛЕНА ПОПОВА
(Харків)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

На основі педагогічного прогнозування, з урахуванням досвіду сукупних інноваційних перетворень у системі освіти України минулого і сьогодення визначено перспективи і тенденції розвитку інноваційних процесів у загальноосвітніх навчальних закладах України.

Ключові слова: нововведення, інноваційний процес, педагогічне прогнозування, загальноосвітній заклад.

Особливе значення для сутнісного підвищення загального методологічного, теоретичного і практичного рівня педагогічної інноватики має розробка проблем педагогічного прогнозування, оскільки дає можливість передбачити ті конкретні зміни в соціально-економічній і науково-технічній сферах суспільства, які повинні бути своєчасно, з необхідним випередженням ураховані при розробці та впровадженні педагогічних нововведень.

Вирішення проблем педагогічного прогнозування вимагає чіткого уявлення про сутність прогнозування взагалі. У сучасній науковій літературі (І.Бестужев-Лада, Б.Гершунський, Н.Голубєв, В.Міхеєв, Дж.Гласс, Дж.Стенлі та ін.) значна увага приділяється методологічній та експериментальній розробці проблем прогнозування різних соціальних процесів. Досягнення педагогічної прогностики дозволяють з певною мірою вірогідності визначати провідні тенденції розвитку освітніх процесів.

Мета статті – визначити на основі педагогічної прогностики перспективи розвитку інноваційних процесів у системі середньої освіти України.

Прогнозуючи напрями розвитку інноваційних процесів, слід пам'ятати, що жодна інновація не народжується на “порожньому” місці. Тому розробка інновацій потребує звернення до педагогічної спадщини минулих поколінь, що обумовлюється двома важливими причинами. По-перше. Історико-педагогічного дослідження у тривалий за часом період свідчать про те, що розвиток освітніх інноваційних процесів має спіралеподібний характер. Невипадковим є звернення освітян в усьому світі в останні десятиліття ХХ ст. до досвіду нетрадиційних навчально-виховних закладів 20-30-х років. Педагоги розпочали спроби використати у нових умовах спадщину А. Нейла, О. Декролі, Е. Паркхерст, Р. Штайнера, С. Френе та інших. У цей період спостерігається значне підвищення інтересу зарубіжних освітян до авторських педагогічних систем видатних вітчизняних педагогів А.С. Макаренка і В.О. Сухомлинського.

Слід підкреслити, що частина інноваційних ідей “втрачається” на певний час не з причин їхньої “неспроможності”, а через те, що вони стають заручниками соціально-політичних, економічних та інших об'єктивних умов.

Так, у перші роки незалежності України була помітна тенденція “огульного заперечення” значної частини надбань радянської школи. До яких негативних наслідків може привести подібні радикальні підходи до розбудови системи освіти свідчать

історичні факти. Яскраве тому підтвердження – період розбудови “нової школи” на початку 20-х років, коли подібна тенденція виявилася руйнівною для можливих розумних компромісів з корисними традиціями класичної школи. Протиприродність даного підходу очевидна, оскільки ідеї побудови “нової школи” в повній мірі не належали більшовикам, а були запозичені з більш широкого культурного інтелектуального контексту і довгий час після революції завдавали межі для цього ряду експериментів. Проте, у результаті революційної перебудови системи освіти багато плідних ідей були приречені на невдачу.

По-друге. Окремі радикально настроєні освітяни намагаються відмовити в інноваційності тим нововведенням, які містять в собі колись відомі ідеї. Так, наприклад, у 1987 р. в журналі “Советская педагогика” виступив В.П.Ігнат'єв з критичною інтерпретацією системи В.Ф.Шаталова. Автор статті критикує систему відомого українського педагога саме за те, що В.Ф.Шаталов нібито запозичив (знову відкрив) щось, що було відомим уже в 1946 р.

Дійсно, завжди можливо, оцінюючи будь-яку новацію, знайти в історії певну паралель. Це пояснюється тим, що об'єктивні суспільно-матеріальні умови розвитку визначають необхідність і характер нових знань, відкриттів, винаходів, стимулюють їх і створюють можливості для їх реалізації. Вся творча діяльність знаходить свій прояв за своєю суттю як суспільна і тим самим спадкова, а не як геніальний результат діяльності окремої людини.

Прогнозування освітніх інноваційних процесів доцільно розглядати на трьох рівнях: 1) на рівні загальних тенденцій глобальних інновацій (макрорівень); 2) на регіональному рівні (метарівень); 3) на рівні окремого навчально-виховного закладу (мікрорівень).

Для отримання вірогідних результатів прогнозування інноваційних процесів на макрорівні необхідно враховувати: історико-педагогічний інноваційний досвід; залежність інноваційних процесів від соціально-економічних, політичних, культурологічних та інших факторів; освітні орієнтири в світовому освітньому просторі; концептуальні засади державної інноваційної політики; діалектику суспільного розвитку; прогнози різних галузей науки (філософії, соціології, економіки, психології та ін.).

Аналіз розвитку сучасних інноваційних процесів з урахуванням зазначених параметрів дозволяє припустити, що в освітньому просторі України, а значить і Харківщини, у найближче десятиліття будуть поглиблюватися такі тенденції: глобалізація освіти, яка відбиває цілісність, організованість освітньої системи; подальше входження в світовий освітній простір; реорганізація освіти з урахуванням її етнічного компонента, з орієнтацією на інтереси регіону; гуманізація освітнього простору, в тому числі через гуманітаризацію освіти, через практичне оволодіння гуманістичною методологією; фундаменталізація освіти та її інформатизація, що обумовлюється парадигмальними змінами науки на рубежі ХХ-ХХІ століть, її спрямованістю на перехід у міждисциплінарну стадію; розширенням інформаційного поля та комп'ютеризацією освіти, педагогічного моніторингу; диверсифікація освітньої системи на всіх рівнях і в усіх ланках, що виявляється підставою для прояву різного роду новацій; інтеграція на всіх рівнях і в усіх компонентах педагогічних систем; комерціалізація освіти, перетворення її на сферу реалізації освітніх послуг у відповідності з освітніми потребами населення; демократизація освіти.

Прогнозування інноваційних процесів на другому, метарівні потребує, крім урахування, загальної стратегії розвитку системи освіти в загальнодержавному масштабі, вивчення особливостей регіону (мікрорайону, району, міста, області).

Визначаючи конкретні орієнтири інноваційної діяльності в регіоні слід визначитися з пріоритетами вибору можливих варіантів загальної стратегії перетворення освітнього простору. Такими пріоритетами виступають: соціальна спрямованість – пріоритет надається соціальним вимогам до людини як громадянину, трудівнику, члену соціальних об'єднань і спільнот; змістовно орієнтована спрямованість – акцент робиться на змістовному компоненті освіти; процесуально орієнтована спрямованість – перевага в становленні особистості надається безпосередньо процесу сумісної діяльності в навчанні та вихованні вчителя (вихователя) і учнів (вихованців); особистісно орієнтована спрямованість – визнається безумовний пріоритет інтересів і запитів особистості з урахуванням її самобутності та можливостей, зі створенням умов для її максимальної реалізації й самореалізації.

Прогнозування інноваційного процесу на локальному рівні дозволяє керівнику навчального закладу, педагогам не тільки побудувати науково обґрунтовану модель інновації, але й з'ясувати доцільність того чи іншого нововведення, запобігти ситуації “інновація заради інновації”. Поглиблення демократичних перетворень у суспільному житті, курс на особистісно орієнтоване навчання та виховання актуалізують ідеї гуманістичної парадигми освіти, головною метою якої є створення умов для цілеспрямованого систематичного розвитку дитини як суб'єкта діяльності, як особистості, індивідуальності. Як записано в Конвенції ООН про права дитини, треба дбати про якнайкраще забезпечення інтересів дитини, її права на здорове зростання, розвиток здібностей і права на особисте судження.

Гуманізація освітніх інноваційних процесів потребує звернення як досвіду релевантних вітчизняних гуманістичних виховних систем А.С. Макаренка, С.М. Рівеса і Н.М. Шульмана, В.О. Сухомлинського, О.А. Захаренка.

Серед зарубіжних виховних систем досить перспективною виявляється Штайнер-педагогіка. Однією з причин існування на сьогодні в Україні поодиноких вальдорфських шкіл, на нашу думку, є те, що принципи, на яких заснована Штайнер-педагогіка, не можуть забезпечити своїм вихованцям соціальної адаптації до сучасних жорстких умов життя. Однак, із поступовим зниженням напруги в усіх сферах суспільного життя, обумовленого прогресивним розвитком демократичної незалежної держави Україна, вальдорфські школи взмозі набути більшого поширення.

Подальша розбудова незалежної української держави вимагає при створенні нових навчально-виховних моделей урахування Концепції національного виховання, яка передбачає реалізацію народознавчого, особистісно-гуманних підходів до виховання; принципів народності, природовідповідності, культуровідповідності, етнізації, гуманізації, гармонізації родинного і суспільного виховання. Освіта, відмічається в Проекті Національної доктрини розвитку освіти України в ХХІ ст., повинна виховувати громадянина і патріота своєї держави, прищеплювати любов до української мови, культури, повагу до народних традицій.

З огляду на це, можна стверджувати, що в ХХІ ст. навіть найновітніші технології навчання і виховання повинні спиратися на ідеї українських освітян (К.Д. Ушинського, І. Огієнка, С.Ф. Русової, Г.Г. Ващенко та ін.) про національний характер освіти.

Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст. одним із пріоритетних напрямів визначає інтеграцію української освіти в європейський та світовий освітній простір. Оволодіння новим інтелектуальним баченням світу і свого місця в ньому неможливе без поглиблення культуротворчої функції школи. Спираючись на духовний досвід людства, формуючи образне мислення, школа ХХІ ст. повинна формувати духо-

вну культуру учня шляхом освоєння культурних надбань України та світової цивілізації. Це вимагатиме: поглиблення культурологічної спрямованості школи; розкриття проблеми духовності у контексті діалогу культур народів світу, поглиблення діалогу західного і східного типів культур світової цивілізації; формування потреби спілкування з культурою; розкриття у змісті навчальних курсів філософії, теорії та історії світової культури, мистецтва, місця культури України у контексті світової цивілізації.

Подальшого розвитку в ХХ ст. набуватиме технологізація інноваційних процесів у шкільній освіті. При цьому провідні позиції займатимуть технології особистісно орієнтованого навчання та нові інформаційні технології. Запровадження нових інформаційних технологій у навчально-виховний процес школи сприятиме індивідуалізації та диференціації змісту навчання, розвитку творчих можливостей, задоволенню інтересів та нахилів кожного учня, навчанню і вихованню обдарованих особистостей, здатних діяти самостійно і ухвалювати рішення в нестандартних ситуаціях, переорієнтації на спеціалізовану поглиблену підготовку, створенню умов для одержання додаткових знань, умінь, навичок.

Упровадження сучасних інформаційних технологій сприяє розвитку дистанційного навчання. Проте, на наш погляд, дистанційне навчання в найближчі десятиліття доцільно розвивати насамперед на рівні вищої, але не середньої школи через те, що остання ще не готова для прийняття цього нововведення.

Уважаємо, що не втратять своєї значущості й такі освітні технології як розвивальне та модульно-розвивальне навчання, асоціативно-рефлекторна та сугестопедична технології, навчання на основі нейролінгвістичного програмування. Тому одним із стратегічних напрямів розвитку інноваційних процесів у освіті України буде орієнтація на збереження і зміцнення здоров'я підростаючого покоління, що вимагатиме: валеологічного забезпечення освітнього процесу; проведення валеопсихологічних досліджень; розробки і впровадження системи моніторингу психологічного здоров'я дітей і учнів різних вікових груп, а також педагогів; розробки, апробації і впровадження нових валеологічних освітніх технологій, навчальних програм і спецкурсів.

Можна, таким чином, припустити, що активно будуть розвиватися такі моделі навчально-виховних закладів як "Школа здоров'я", "Екологія і діалектика", ноосферна школа. Означені пріоритетні напрями інноваційних процесів повинні забезпечити випереджальний розвиток освіти, який дасть можливість для виходу України з кризи, всебічної модернізації суспільства і держави, народу, для досягнення гідного людини рівня життя.

Виявлені загальні тенденції розвитку інноваційних процесів дозволяють, з одного боку, намітити пріоритетні напрями інноваційного розвитку окремих навчально-виховних закладів; з іншого – дають змогу з певною мірою вірогідності визначити перспективи використання педагогічної спадщини при розробці й впровадженні інновацій в усіх ланках освіти.

Отже, науковий аналіз основних етапів розвитку нововведень у закладах освіти України в ХХ ст. доводить, що досвід сукупних інноваційних перетворень в освіті України в минулому і сьогодні інтегрується зі змінами в системі освіти зарубіжних країн і складають частину всесвітнього історико-педагогічного процесу, що в повній мірі створює можливість сумісного вирішення загальних педагогічних проблем, раціонального використання зарубіжного досвіду реформування і впровадження нововведень з метою світового соціокультурного прогресу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К. : Шкільний світ, 2001.
2. *Попова О. В.* Авторська виховна система *С. М. Рівеса і Н. М. Шульмана* / О. В. Попова // Імідж сучасного педагога. – 2008. – № 9-10 (88-89). – С. 73–75.
3. *Попова О. В.* Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні у XX ст. / *О. В. Попова.* – Харків : ОВС, 2001. – 256 с.

Елена Попова

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ УКРАИНЫ

На основе педагогического прогнозирования, с учетом опыта совокупных инновационных преобразований в системе образования Украины прошлого и современности определены перспективы и тенденции развития инновационных процессов в общеобразовательных учреждениях Украины.

Ключевые слова: нововведение, инновационный процесс, педагогическое прогнозирование, общеобразовательное учреждение.

Elena Popova

DEVELOPMENT PROSPECTS OF THE INNOVATIVE PROCESSES IN THE EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE

On the basis of pedagogical forecasting, with the regard for the cumulative innovative transformations experience in the education system of Ukraine of the past and the present prospects and tendencies of innovative processes development in the general educational establishments of Ukraine are determined.

Key words: innovation, innovative process, pedagogical forecasting, general educational establishment.

Одержано 3.02.2009 р., рекомендовано до друку 14.04.2009 р.